

VITACIKKEK EURÓPAI-UNIÓS KÉRDÉSEKRŐL

Lehetséges-e a felzárkózás az egységes piacon?

(reagálás Pogátsa Zoltán: A gazdasági felzárkózás modelljei és Magyarország című cikkére - MN,2015. ápr. 15.)

Pogátsa Zoltán kiváló elemzést, gazdaságtörténeti áttekintést ad a sikeresen felzárkózó országokról. De kihagyja a számunkra legfontosabb dimenziót: hogyan lehet felzárkózni az Európai Unión belül. Eredeti „szakmám” a világgazdaságtan, húsz évig dolgoztam az MTA Világgazdasági Kutató Intézetében is, így elmondhatom: a hazai közgazdászok számára igen jól ismertek voltak a sikeresen felzárkózó térségek és országok. De a rendszerváltás után mind Japán és a délkelet-ázsiai kistigrisek, mind a korábban a List Frigyes ajánlatára állami beavatkozást végző német gazdaságpolitika, vagy a franciák etatizmusa – mint követendő példák – jórészt idejét múltakká váltak. (A skandináv példa bonyolultabb eset, de felzárkózásukat részben ők is korábban érték el.) A fő cél ugyanis a közöspiaci csatlakozás lett, és az olyan mértékű protekcionizmus, amely a felsorolt történelmi példákra jellemző volt, a Közös Piacon belül nem valósítható meg. Az pedig sem akkor nem volt, sem most nem reális alternatíva, hogy az Európai Unió kívül kíséreljük meg a felzárkózást.

A közöspiaci (vagy helyesebben egységes piaci) modell arra épül, hogy a gazdaságban teljes a liberalizáció, a protekcionizmus semmilyen formája sem megengedett, a legelmaradottabb országok vállalatainak is ugyanazon a pályán kell versenyezniük, ugyanolyan feltételek mellett. És amíg a periféria utól nem éri a centrum-országokat, a szegényebb országokat kárpoztálásként a kohéziós alapról támogatják. (E támogatás úgy is tekinthető, mint kompenzáció, amiért megnyitották piacaikat a fejlettebb országok előtt.) Tagságunk immár hamarosan tizenegy éve alatt viszont bebizonyosodott, hogy a felzárkózás nem következik be, mivel a szabad verseny az erősebbek számára előnyösebb, az uniós támogatás összegét pedig jóval meghaladja a profitkivonás és annak számtalan közvetett módja. (Ez a sommás megállapítás többé-kevésbé nem csak a 2004-ben velünk együtt belépő volt szocialista országokra vonatkozik; ugyanebben a szaknyelven „konvergencia-krízisnek” nevezett „felzárkózás-hiányban” szenvednek a már sokkal korábban közöspiaci tag mediterrán országok is.)

Nem nehéz felfedezni az Orbán-kormány visszaállamosítási lépéseiben, bank- és pénzügy-politikájában és a Keletre nyitó külgazdasági kapcsolataiban a liberális gazdaságpolitikában csalódott „konzervatív fejlesztő állam” felzárkózási törekvéseit. És valóban szemére hányható, hogy elhanyagolja az oktatásügyet, a „humán tőke” fejlesztését és a kutatás-fejlesztést. (A hatékony államapparátusról nem is beszélve.) De látnunk kell, hogy a felzárkózáshoz az sem lenne elegendő. Az egységes piac struktúrájában és működésében kódolva van az elmaradottak helyzetének változatlansága. Aki pedig átveszi az eurót is, az lemond a hazai gazdaság védelmének egyik legfontosabb eleméről, a valuta leértékelésének

lehetőségéről. Véleményem szerint – de hangot adott ennek már korábban Róna Péter is – az egységes piacnak strukturális reformra van szüksége. Nem elegendő a kohéziós alapból folyó, életszínvonal-kiegyenlítést célzó támogatás, ha a periférikus országok gazdaságának versenyképessége nem javul. Ez pedig nem képzelhető el másként, mintsem hogy lehetővé kell tenni az elmaradottabb országoknak, hogy saját iparukat, termelésüket támogathassák, és esetleg még enyhébb vámokkal védhessék is. (Máig nem értem, miért nem követelik ezt a visegrádi négyek.)

(megjelent a Magyar Nemzet valamelyik, 2015. április 15. utáni számában)

Milyen Európai Uniót szeretnénk?

(válasz Techet Péter: Lehet-e kiút a több Európa? című, a MN 2015. április 27-i számában megjelent cikkére)

Félrevezető, és azt kell mondjam, gyermekien naív Techet Péter álláspontja, miszerint nekünk nem kevesebb, hanem több Európára lenne szükségünk, a magyar kormánynak nem az EU ellenében, hanem érte kellene harcolnia. Az április 27-i Vélemény rovatban megjelent „Lehet-e kiút a több Európa?” című cikkében azt fejti ki, hogy ha az EU föderáció lenne (márpedig a Bizottság szerint erre felé szeretné tolni az integráció szekerét), akkor a tagállamok nemzeti termékének nem az 1, hanem a 25(!) százalékát központosítanák és osztanák újra szét az átlagnál szegényebb országok és régiók között. Ha valóban errefelé szeretnének haladni a legfejlettebb tagországok és a Bizottság, akkor valóban ostobaság lenne ez ellen hadakozni. De az újraelosztás nettó finanszírozói még ezt az 1 százalékot is sokallják, a föderatív megoldást pedig a hasonlóan magas fejlettségű tagországok körére értik.

Az EU lényege nem a költségvetési újraelosztás – azt legfeljebb csak mi szeretnénk annak látni. Az EU lényege a vámunió, az egységes piaccá fejlődött közös piac és a közös pénz. A vámhatárok lebontása, a négy „szabadság”, a különböző nemzeti szabályozások harmonizálása és az euró versenyképességi többletet ad a tagországoknak. (A különböző programok és fogadkozások ellenére azonban az EU mégsem érte utól az Egyesült Államokat – azért, mert az USA munkaerőpiaca, pénzügyi szabályozása és jövedelempolitikája még mindig liberálisabb, és – szerintem jogosan – Nyugat-Európa fél áldozatul odavetni a jóléti államot a nemzetközi versenyképesség javítása érdekében.)

A baj az, hogy az egységes piac az erősebb vállalatoknak és országoknak jobban kedvez, és így a felzárkózás nem halad előre. A régebben csatlakozott mediterrán országok esete ezt jól példázza. A kelet-európai csatlakozás értékelése ebből a szempontból bonyolult dolog, amire most nem térek ki részletesen. (A lényeg az, hogy a jobban teljesítő baltiak, lengyelek, csehek, szlovákok és szlovénok főként nem ügyesebb gazdaságpolitikájuknak, hanem alacsonyabb eladósodottságuknak és a rendszerváltás előtti elmaradottabb helyzetüknek köszönhetik az eredményeket. A korábban elfojtott energiáik és képességeik 1990 után felszabadultak és átmenetileg gyorsabb növekedést eredményeztek. Az utóbbi években

azonban már belesimulnak az átlagba.)¹ Hiú ábránd a nagyobb arányú újraelosztástól várni helyzetünk javulását. Inkább azt kell néznünk, hogy az egységes piac szabályozását hogyan lehetne a magunk javára megváltoztatni. Többen leírták már e rovatban – én magam is utaltam rá - , hogy a sikeres világgazdasági felzárkózások olyan országokban mentek végbe, ahol az állam aktív gazdaságpolitikát folytatott, közvetlenül is támogatta a hazai ipart és védte a hazai piacot. Hogy esélyt kapjanak a „kohéziós” országok (azaz amelyek egy főre jutó nemzeti terméke elmarad az Unió átlagától), ki kellene harcolniuk, hogy támogathassák iparukat, gazdaságukat. Nem nehéz belátni, mekkora a különbség aközött, hogy több segílyt kérünk a gazdagabb tagországoktól, vagy azt kérjük, engedjék, hogy saját erőből támogathassuk magunkat. (A „segély” elnevezés valójában nem helyénvaló, mert a jelenlegi támogatást annak fejében kapjuk, hogy megnyitottuk előttük piacainkat.) A vámunió megbontása, egyes esetekben védővámok alkalmazása nehéz ügy lenne, hiszen az minden integráció alapfeltétele. De az export-támogatás lehetővé tételét talán könnyebb lenne kiharcolni.

Techet Péter azt írja, hogy „a neoliberalizmusnak az az érdeke, hogy ne jöjjön létre vele szemben egy olyan erős politikai hatalom, amely képes kontrollálni a gazdasági folyamatokat”. – És ezzel arra utal, hogy a magyar kormány rossz oldalon áll, a neoliberalizmussal vállvetve harcol az EU ellen. Ezzel szemben a nagy európai vállalatoknak az az érdekük, hogy európai összállami segítséggel egy olyan egységes piacot működtessenek, ahol hatalmukat semmi sem korlátozza. Aki jelenleg a nemzetállamok fennmaradása mellett érvel, az nem a paradicsomi állapotokat ígérő, a szegénységet fölszámoló európai föderáció megvalósítását hátráltatja, hanem az európai egységes piacon kifosztásunkra szabad kezét kapó transznacionális vállalatok működését igyekszik korlátozni. Tanner John az ismert Shaw darabban kifakad, amikor kétségbe vonják tisztességét: de kérem, én „abból élek, hogy kifosztom a szegényeket”- mondja felháborodva. Valami ilyesmi történik velünk is.

(Megjelent a Magyar Nemzet 2015. május 13-i számában)

Kiss Károly
közgazdász és társadalomkutató

¹ A jelenséget jól megmagyarázza Jánosy Ferencnek a gazdasági növekedés trendvonaláról 1966-ban írt, világhírűvé vált könyve – és elmélete. Eszerint minden ország gazdasági növekedésének van egy hosszú távra jellemző trendvonala, amelyet ha rendkívüli jelenségek megzavarnak (ez történt a második világháború idején), átmenetileg gyorsulás következik be, majd a hosszú távú trendvonalat elérve, az ország rááll a megszokott pályájára. Visszatérve az aktualitásokhoz, Halmai Péter tavaly megjelent, „Kriszis és növekedés az Európai Unióban” című könyvében (186. old.) ugyanezt tapasztalhatjuk az 1990-es rendszerváltást követően: a volt szocialista országok növekedése felgyorsult, majd – különösen a 2008-as világgazdasági válságot követően – lelassult. Hazánkra ez kevésbé volt jellemző, mert mi már a szocialista piacgazdaság idején jobban kihasználhattuk növekedési-fejlődési potenciálunkat.